

Sovet rejiminin “türk” adına qoyduğu qadağaları müstəqilliyimiz aradan götürdü. XIX əsrdə Azərbaycandan Türkiyəyə köç edib Qarsa, Ərzuruma, İğdır, Sivas, Amasiyaya, hətta Aralıq və Egey dənizi sahillərinə qədər gedib çıxan insanların tale yolları hər birimizi düşündürən “əfsanələr”dən oldu. Bu sırada bütün türk dünyasının məşhurları sırasında önəmli yer tutan böyük şəxsiyyət – Şirvanlı İsmayıl Əfəndi də var.

İsmayıl Əfəndi kim idi? Onun irsini araşdıran tədqiqatçılar İsmayıl Ənvər oğlu Şirvaninin 1782-ci ildə keçmiş Şirvan xanlığının Bölükət mahalına daxil olan Kürdəmir kəndində anadan olduğunu yazırlar. İndi bu kənd Azərbaycanda rayon mərkəzidir. Məşhur alimin bütünlükdə ad və soyadı Mövlanə İsmayıl Siracəddin əl-Kürdəmiri əş-Şirvanidir. Ona “Siracəddin”, yeni “dinin çırağı” ləqəbini Bağdadda müəllimi olmuş

İsmayıl Şirvani hələ Azərbaycanda – Kürdəmirdə yaşayarkən ailə qurmuş və bu evlilikdən beş övladı olmuşdur: Əbdülhəmid Əfəndi, Şirvanizadə Əhməd Hülusi Əfəndi, Şirvanizadə Mehmet Rüşdi Paşa, Mustafa Nuri bəy və Hacı Şərifə Fatma xanım. Onun övladlarının da Türkiyə və xalq qarşısında böyük xidmətləri olmuşdur. Bir oğlu – Şirvanizadə Mehmet Rüşdi Paşa Osmanlı dövlətində yüksək

Şirvanlı İsmayıl əfəndi kim idi?

Şeyx Şamilin ideya rəhbəri, Osmanlı sədr-əzəminin atası

islam alimi Mövlana Xalid vermişdi.

İlk təhsilini atası Şeyx Ənvər Şirvanidən aldığı bildirilir. Şamaxıda mədrəsəni bitirdikdən sonra Ərzincana gedərək, məşhur din alimi Əbdürrəhman əfəndi Övliyazadənin yanında biliklərə yiyələnir və dini rütbə alır. Toqatda, Bağdadda, Burdurda (Anadolu) biliklərini daha da təkmilləşdirir və Kürdəmirə qayıdaraq 7 il müəllimlik edir. 1913-cü ildə Həcc ziyarətinə gedir, Məkkə, Mədinə, Qüds şəhərlərini ziyarət etdikdən sonra hindistanlı Şeyx Abdulla Dəhləvinin şagirdi azərbaycanlı Şeyx Mövlana Xalid Bağdadiyə müridlik edir. 1817-ci ildə yenidən Kürdəmirə qayıdır. Kürdəmir nəqşibəndlik təriqətinin mərkəzi olur.

Tədqiqatçıların da yazdığı kimi, XIX əsrdə Mövlanə İsmayıl Şirvaninin Bağdaddan Kürdəmirə qayıtması ilə Azərbaycanın təsəvvüf tarixində önəmli bir mərhələ başlamışdır. Qısa zamanda İsmayıl Şirvaninin şöhrəti Qafqaza yayılır. Hətta nəqşibəndliyin tərəfdarı olan Şeyx Şamilin aparıldığı mübarizə rus hökumətini qorxuya salır. Qafqazın işğalında qəddarlığı ilə seçilən və canişin təyin edilən A.R.Yermolov İsmayıl Şirvanini həbs etmək haqqında Şirvan komendantı erməni əsilli Mədətova göstəriş də verir. “Miras” jurnalının yazdığına görə, onun müridlərindən zərdablı Molla Əhməd və çayrılı Hacı Məhəmməd Nəbi Əfəndi həbs edilərək sürgün olunurlar. İsmayıl Əfəndi isə böyük nüfuz sahibi olmasına və Mustafa xanın həyat yoldaşı Fatma bəyimın knyaz Mədətovdan xüsusi xahişinə görə sürgündən xilas edilir. Lakin bu hadisədən az sonra müridlərinin təkidi və yardımıyla Axıskağa gələn İsmayıl Əfəndi ruslar 1828-ci ildə oranı işğal edəndə Türkiyənin Amasiya şəhərinə mühacirət etməli olur.

İsmayıl Şirvani Amasiyada yalnız nəqşibəndliyi təbliğ etməklə kifayətlənmir, Qafqaz mücahidlərinə də yardım göstərir. Rusiyanın xüsusi xidmət orqanları da onun bu fəaliyyətini nəzarətdə saxlayır, dəfərlərlə Osmanlı hökumətindən İsmayıl Əfəndinin fəaliyyətini məhdudlaşdırmağı tələb edirlər. O, təzyiqlərdən yayınmaq üçün 1832-ci ildə Sivas köçür və 9 il burada yaşayır. 1841-ci ildə yenidən Amasiyaya qayıdır. Mövlana İsmayıl Siracəddin Şirvani kimi məşhurlaşan böyük din alimi 1848-ci ildə vəba xəstəliyindən dünyasını dəyişir. Müridləri sevimli pirlərini Amasiya yaxınlığındakı Şamlar qəbristanlığında dəfn edərək oranı müqəddəs ziyarətgaha çevirirlər.

dövlət vəzifələrində çalışmış, müxtəlif illərdə Şam və Suriya valisi, maliyyə və daxili işlər naziri, ən nəhayət, Osmanlı sultanı Sultan Əbdüləzizin hakimiyyəti dövründə Osmanlı dövlətinin baş naziri vəzifəsinə qədər yüksəlmişdir. Digər oğlu Əhməd Hülusi Əfəndi İstanbul qazisi olmuşdur. Amasiyada ilk bələdiyyə təşkilatı 1881-ci ildə yaradılarda birinci bələdiyyə başqanı da İsmayıl Şirvaninin digər oğlu Əbdürrəhim Əfəndi Şirvani olmuşdur.

Hələ Osmanlı dövlətinin baş naziri olmamışdan əvvəl – 1869-cu ildə daxili işlər naziri olan Rüşdi Paşa atasının qəbri üzərində türbə və məscid inşa etdirmişdir. Türbədə Mövlanə İsmayıl Şirvaninin, oğlu Əhməd Hülusi Əfəndinin və kürəkəni Hacı İsa Ruhi Əfəndinin qəbirləri var. Türbə kompleksinin bayır divarından asılmış metal lövhələrdə İsmayıl Şirvaninin tərcümeyi-halı və böyük islam alimi Mövlanə Xaliddən aldığı diplom əks olunmuşdur.

Bu ailə uzun illər ata-baba yurdundan uzaqda yaşamağa məcbur edilsə də, Azərbaycanla əlaqələrini kəsməyib. Hələ XIX əsrin 70-ci illərində Azərbaycan jurnalistikasının banisi Həsən bəy Zərdabi “Əkinçi” qəzetini nəşr etmək üçün mətbəə şriffləri almaq arzusu ilə İstanbula gedən zaman bu önəmli arzunun həyata vəsiqə almasında ona Rüşdü Paşanın yardımçı olduğu bildirilir.

Şeyx İsmayıl Şirvaninin fəaliyyəti, ustad mürşid olması, onun müridizmi Azərbaycanda, Dağıstanda yayması, bu sahədə geniş fəaliyyəti və nüfuzu barədə mənbələrdə kifayət qədər məlumatlar var. Tədqiqatçılardan Fariz Xəlillinin, Əli Şamilin, Mehmet Rihtimin, Məhəmməd Məhəmmədcəllinin, Arif Bəşirovun elmi məqalə və kitablarında bu barədə ətraflı söhbət açılmışdır. Eyni zamanda, Seyid Raminin, Yaqub Paşanın şeyxin nəsilərə nümunə olan həyatı və fəaliyyəti haqqında məqalələri ictimaiyyətdə geniş maraq doğurmuşdur.

İsmayıl Şirvani ocağının yadigarı və hazırda Bakıda yaşayan Ağarəsul Məmmədov bildirir ki, ulu babası olan Şeyxin yaşadığı həyət və “Mövlanə bağı” Kürdəmirin indiki Şıxımlı kəndindədir. Bu kənddə yaşayan Məmmədli nəslinin nümayəndələri uzun illərdir İsmayıl Şirvaninin papağını, təsbəhini və bir çox əşyalarını əzizləyib, nəsil-dən-nəslə ötürərək çox dəyərli emanət kimi qoruyub saxlamaqdadırlar.

Namiq QƏDİMOĞLU, “Xalq qəzeti”